

ZBIGNIEW STRZELECKI

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY PODSTAWĄ POLITYKI ROZWOJU WOJ. MAZOWIECKIEGO

Abstract: Sustainable Development as a Basis of Mazowieckie Voivodship Development Policy.

Economic development can not stand in contradiction to social growth and environment protection policies. Rational development policy based on life quality and economical strength increasing should respect the sustainable development rules and an idea of fair share of the goods between generations.

Intraregional cohesion is also a result of the sustainable development rules and Mazovian regional and spatial specifications. Following this rules regional development is not only determine by automatic mechanisms in metropolity-peripheria direction, but the support for peripheries is also need. This activities should directly affect on inefficient elements of regional structure and eliminate the barriers in growth spreading between Warsaw and surrounding area. On the other hand the part of activities should also be addressed to Warsaw Metropolitan Area and focused on counteracting of urban pressure and spatial development chaos.

Development Strategy for the Mazowieckie Voivodship and Spatial Development Plan for the Mazowieckie Voivodship refers to sustainable development and cohesion policy rules. Growth policy connected with sustainable development and cohesion policy very often means resolving problems and issues which have natural counterbalance in economic and competitiveness challenges.

Wstęp

W myśl art. 5 *Konstytucji* „Rzeczpospolita Polska [...] zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadami zrównoważonego rozwoju”. *Konstytucja* nie definiuje pojęcia zrównoważonego rozwoju, czyni to na gruncie ustawy szczególnej *Prawo ochrony środowiska*. Zgodnie z *Ustawą* treść normatywna tej zasady nie ogranicza się tylko do celów ochrony środowiska, lecz jest również nakierowana na realizację celów społecznych i gospodarczych, które powinny być traktowane komplementarnie.

Realizując zasadę równoważenia rozwoju należy brać także pod uwagę specyfikę danego regionu, jego cechy fizyczne, uwarunkowania rozwoju oraz potencjał społeczno-gospodarczy. Przy dużym zaś zróżnicowaniu przestrzeni regionu – tak jak w przypadku woj. mazowieckiego – podstawą polityki rozwoju staje się zarówno zasada i wyzwanie „zrównoważonego rozwoju”, jak też wyzwanie „równoważenia rozwoju”.

Odzwierciedleniem tych dwóch zasad są dokumenty o charakterze strategicznym – tj.: *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 i Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* wyznaczające politykę rozwoju i zagospodarowania przestrzennego województwa.

1. Rozwój zrównoważony a kształtowanie rozwoju regionalnego – zakres teoretyczny

Koncepcja (ang. *sustainable development*) została oficjalnie przyjęta na Szczycie Ziemi w Rio de Janeiro w 1992 r., chociaż historia koncepcji jest dłuższa i związana przede wszystkim z Raportem G. H. Brundtland i wcześniejszymi pracami Klubu Rzymskiego¹ (Kozłowski 2007). Według niej jest to taki rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie. Oznacza to, że jego celem „jest trwała poprawa jakości współczesnych i przyszłych pokoleń, zaś sposobem realizacji – kształtowanie właściwych proporcji między kapitałem ekonomicznym, naturalnym i ludzkim (obejmującym prace i wiedzę) (Jastrzębska, Legutko-Kobus 2010; Malik 2011).

Ta doktryna ekonomii politycznej pojawiła się w początkach lat 70. XX w., gdy zaczęto zdawać już sobie sprawę z ograniczoności zasobów środowiska naturalnego, a więc z uwarunkowanych przyrodniczo barier rozwoju społeczno-gospodarczego. Sam *rozwój zrównoważony* definiowano jako rozwój zaspokajający obecne potrzeby, z jednoczesnym zapewnieniem możliwości ich zaspokojenia przez kolejne pokolenia, a zatem z poszanowaniem sprawiedliwości międzypokoleniowej.

Z definicji zrównoważonego rozwoju często wyprowadzana jest doktryna równoważenia rozwoju odniesiona do wymiaru przestrzennego. Przyświecająca zasadzie zrównoważonego rozwoju idea sprawiedliwości w podziale zasobów między pokoleniami powinna być przekładana na działania służące utrzymaniu właściwych proporcji między presją wywieraną przez rozwój społeczno-gospodarczy a zachowaniem zasobów środowiska dla przyszłych pokoleń. Równoważenie rozwoju to także dążenie do wyrównywania rozpiętości wewnątrzregionalnych w poziomie rozwoju², które w ujęciach teoretycznych obrazowane jest przez kilka modeli mających ukazać przestrzenne i sektorowe kierunki przeobrażeń regionów w procesie rozwoju. Według koncepcji Myrdala obszary, w których dokonano inwestycji lub o większym potencjale wewnętrznym samoczynnie (dzięki mechanizmowi rynkowemu) przyciągają kolejne inwestycje i czynniki produkcji (kapitał, wykwalifikowaną siłę roboczą) wzmacniając swoją pozycję w regionie, jednocześnie wypłukując zasoby z otaczających obszarów o niż-

¹ Samo pojęcie *zrównoważonego rozwoju* pochodzi z XIX w. i wiąże się z gospodarką leśną w Niemczech. Oznaczało sposób gospodarowania lasem polegający na tym, że wycina się tylko tyle drzew, ile może w to miejsce urosnąć, tak aby las nigdy nie został zlikwidowany, aby mógł się zawsze odbudować.

² Równoważenie rozwoju przyjęto za kluczową zasadę koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, która według jej twórców powinna uwzględniać: policentryzm i umiarkowany stopień koncentracji, polaryzację struktury gospodarczo-przestrzennej kraju oraz ekorozwój. Por.: *Koncepcja* (2001).

szym stopniu rozwoju i przyczyniając się do ich marginalizacji („błędne koło”) (Stackelberg, Hahne 1998; Strzelecki 2008). Kumulowaniu się negatywnych zjawisk w obszarach o niższym poziomie rozwoju może przeszkodzić tylko interwencja publiczna. Podobne wnioski sformułował Perroux tworząc koncepcję biegunów wzrostu – ośrodków, branż lub przedsiębiorstw o najsilniejszej pozycji na danym rynku, które skupiają w sobie czynniki przyczyniające się do wzrostu gospodarczego (w przypadku regionów np. gałęzie zaawansowane technologicznie), a tempo ich rozwoju jest większe niż podmiotów (ośrodków) otaczających. Z tego też względu dochodzi do uzależnienia pozostałych podmiotów obecnych na rynku od bieguna wzrostu. Perroux sugerował wzmocnienie istniejących biegunów wzrostu oraz tworzenie nowych, jak również rozwijanie sieci komunikacyjnej, co ułatwia rozprzestrzenianie się impulsów rozwojowych, jako metodę stymulowania wzrostu gospodarczego w całym regionie. Podobną koncepcją rozwoju regionalnego jest model rdzenia i peryferii Friedmana, w której silny ośrodek rozwojowy (centrum) generuje impulsy rozwojowe w słabszych regionach (peryferiach), lecz jednocześnie determinuje kierunki rozwoju obszarów peryferyjnych. W obu powyższych koncepcjach w celu przyspieszenia rozwoju regionu należy wspierać centra. Castells opisał powiązania w globalnej gospodarce jako sieć, w której przepływy kapitału, ludzi i wiedzy następują między węzłowymi metropoliami i ośrodkami intensywnego rozwoju technologii, a najbliższe otoczenie staje się coraz mniej istotne dla tej metropolii. Teorie rozwoju endogenicznego wskazują na konieczność oparcia polityki rozwoju na wykorzystaniu zasobów wewnętrznych regionu i wspieraniu sektorów najlepiej w danym regionie rozwiniętych, znosząc jednocześnie bariery rozwoju przez inwestycje infrastrukturalne.

Teorie te wywarły i nadal wywierają wpływ na kształtowanie się paradygmatu rozwoju państw, regionów czy jednostek lokalnych – i są oczywiście brane pod uwagę przy kształtowaniu polityki zrównoważonego rozwoju woj. mazowieckiego.

2. Cechy przestrzeni woj. mazowieckiego – uwarunkowania i główne problemy

W przestrzeni społeczno-gospodarczej kraju Mazowsze charakteryzuje się najwyższym potencjałem gospodarczym, naukowym i ludnościowym. Świadczą o tym następujące wskaźniki i charakterystyki:

- wytwarzanie 1/5 wartości Produktu Krajowego Brutto,
- ponad 2-milionowy rynek pracy,
- koncentracja 1/3 potencjału naukowo-badawczego kraju,
- ponad 5 mln mieszkańców- co stanowi 13,5% ludności kraju,
- przeciętne wynagrodzenie wyższe o ok. 25% od średniej krajowej.

Potencjał woj. mazowieckiego wynika przede wszystkim z funkcji, jakie pełni metropolia warszawska, będąca centrum życia społeczno-politycznego, gospodarczego, głównego ośrodka informacji, edukacji, nauki i kultury, miejsca szybko rozwijających się specjalistycznych usług nieprodukcyjnych. Jest miejscem, w którym intensywnie ogniskują się krajowe

procesy transformacji i rozwoju społeczno-gospodarczego oraz procesy mające zasięg światowy – jak globalizacja, cywilizacja informacyjna, wzrost znaczenia układów metropolitalnych.

Atutami woj. mazowieckiego są również cechy przestrzeni fizyczno-geograficznej, które sprzyjają zasadzie zrównoważonego rozwoju. Należą do nich:

- zasoby środowiska przyrodniczego – szczególnie ukształtowanie „zielonego pierścienia” wokół metropolii warszawskiej oraz relatywnie duży udział, w stosunku do kraju, terenów otwartych;
- policentryczna sieć osadnicza z rozwiniętymi pięcioma ośrodkami subregionalnymi: Radomiem, Płockiem, Siedlcami, Ostrołęką i Ciechanowem;
- dobra dostępność komunikacyjna regionu, wynikająca z położenia w trzech paneuropejskich korytarzach transportowych, na przecięciu „krzyża europejskiego” z północy na południe i ze wschodu na zachód;
 - Korytarz I: Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa,
 - Korytarz II: Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski – Moskwa,
 - Korytarz VI: Gdynia, Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylna.
- wartości kulturowe Mazowsza, umożliwiające budowanie tożsamości kulturowej oraz promocję regionu.

Okoliczności te stanowią również swoistą rentę położenia Mazowsza, którą należy wykorzystywać w działaniach na rzecz wzrostu konkurencyjności regionu, z jednoczesnym zachowaniem i wzmocnieniem zasobów środowiska przyrodniczego.

Na tle ogólnie korzystnej sytuacji regionu, poważnym problemem jest silne zróżnicowanie przestrzenne sytuacji społeczno-gospodarczej oraz procesów rozwojowych wewnątrz województwa. Województwo mazowieckie to w rzeczywistości trzy różne przestrzenie społeczno-gospodarcze i funkcjonalne, a mianowicie:

- Warszawa i Obszar Metropolitalny Warszawy – o dużym potencjale społeczno-gospodarczym i dużym stopniu wielofunkcyjności, ale także związanych z tym naturalnych kolizji funkcji i konfliktów społecznych wynikających z tej wielofunkcyjności i atrakcyjności obszaru. Zajmuje 17,5% powierzchni województwa i zamieszkuje w nim ok. 2,6 mln osób, tj. ponad połowa ludności województwa.
- Drugą rzeczywistość stanowi *obszar oddziaływania metropolii warszawskiej* – o względnie dużym stopniu wielofunkcyjności, przy braku większych kolizji funkcji, na którym widoczne są efekty procesów przepływu dyfuzji rozwoju z ośrodka metropolitalnego. Obszar ten stanowi ok. 25% powierzchni i zamieszkuje go co ósmy mieszkaniec województwa. Z punktu widzenia polityki samorządu województwa jest to obszar najmniej problemowy, wymagający najmniejszej interwencji ze strony władz Mazowsza, w stosunku do którego należy stosować, zasadę: „po pierwsze, nie szkodzić” i wspierać dotychczasowe trendy rozwojowe. Co nie oznacza, że nie ma on potrzeb rozwojowych, jak chociażby infrastrukturalne.
- Trzecia rzeczywistość mazowiecka to *obszary problemowe, o peryferyjnym położeniu* w przestrzeni regionu. Są to obszary: nadbużański, ostrołęcki, mławsko-żuromiński, radomski i płocki. Charakteryzują się kumulacją negatywnych zjawisk społeczno-gospodar-

czych, słabością endogenicznych czynników rozwoju. W wyniku tego obszary te nie są w stanie sobie „pomóc”, a więc wymagają interwencji z poziomu regionalnego i krajowego. W obszarach tych, które stanowią 15% powierzchni województwa żyje niemal co trzeci jego mieszkaniec.

W świetle powyższych uwarunkowań i związanych z tym problemów rozwoju regionalnego jawi się największy dylemat polityki rozwoju na Mazowszu, a mianowicie: *jak wykorzystać i zwiększać konkurencyjność regionu w układzie krajowym, europejskim i globalnym, a jednocześnie przeciwdziałać nadmiernym dysproporcjom rozwoju i być zgodnym z zasadą zrównoważenia rozwoju?* W innym ujęciu dylemat ten zawiera się w pytaniu: *jak pogodzić konieczność utrzymania wysokiego tempa rozwoju Warszawy i obszaru metropolitalnego z koniecznością zwiększania spójności regionu i zmniejszania dysproporcji rozwojowych przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju?*

W dużej mierze dylemat ten ma charakter wręcz polityczny i może być przedstawiany jako alternatywa: neoliberalizm kontra opcja prospołeczna. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z poglądami, zbliżonymi do teorii biegunów wzrostu i sieci metropolii, a opartymi na gruncie neoklasycznych modeli wzrostu gospodarczego regionów. W myśl tych koncepcji rozwój regionalny jest determinowany przez samoczynne mechanizmy rozwoju i mobilność czynników produkcji oraz dóbr i usług z metropolii na peryferia; w związku z czym interwencje zewnętrzne w rozwój regionalny są niepotrzebne, a wręcz niepożądane. Zgodnie z tą koncepcją, polityka regionalna powinna być nastawiona na preferowanie najbardziej efektywnych ogniw struktury regionalnej i eliminowanie barier mobilności czynników produkcji oraz dóbr i usług.

Opcja prospołeczna jest opozycją do koncepcji neoliberalnych. U jej podstaw leży podważanie samoczynności procesów rozwojowych – w szczególności w odniesieniu do mechanizmów mobilności – i utożsamiana jest z koncepcjami interwencjonizmu państwowego i państwa dobrobytu. Dlatego też zakłada ona zdecydowanie bardziej aktywne formy interwencji publicznych podmiotów polityki regionalnej i przestrzennej w procesy rozwojowe. Polega to na inwestycjach w edukację i infrastrukturę w obszarach zapóźnionych oraz tworzeniu zachęt dla strategicznych inwestorów oraz promowaniu działań lokalnych, a w szczególności tworzeniu warunków do rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Samorząd Województwa Mazowieckiego ten największy dylemat polityki rozwoju rozstrzyga przez próbę „godzenia” obu zasad: „zrównoważonego rozwoju” i „równoważenia rozwoju”, realizując działania adresowane zarówno do „obszarów silnych” pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego, o wielofunkcyjnych strukturach – jak i do obszarów pozametropolitalnych, położonych peryferyjnie, pozbawionych własnych endogenicznych czynników rozwoju mogących inicjować rozwój. Politykę tę adresuje też do ośrodków subregionalnych, stanowiących szkielet naszego układu osadniczego, a będących ośrodkami równoważenia rozwoju dla własnych wytworzonych od lat „obszarów ciężenia”. Dlatego za szczególnie istotne należy uznać działania mające na celu zwiększanie spójności województwa i kształtowanie mechanizmów generujących rozwój nie tylko w pasmach aktywizacji gospodarczej. Samorząd Województwa rozszerza również działania rozwojowe na obszary pozametropolitalne, na miasta średnie i małe oraz tereny wiejskie.

3. Zrównoważony rozwój i równoważenie rozwoju w *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego* i w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*

Polityka rozwoju na poziomie regionów prowadzona jest przez samorządy województw na podstawie *Ustawy z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa* (Dz.U. z 2001 r. nr 142, poz. 1590 z późn. zm.) oraz *Ustawy z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz.U. z 2009 r. nr 84, poz. 712, z późn. zm.) oraz na podstawie strategii rozwoju i programów. W zakresie polityki przestrzennej samorząd województwa zgodnie z *Ustawą z 27 marca 2003 r. o planowaniu zagospodarowaniu i przestrzennym* (Dz.U. z 2003 r. nr 80, poz. 717 z późn. zm.) opracowuje plan zagospodarowania przestrzennego województwa.

Zgodnie z ustawową definicją przez *politykę rozwoju* rozumie się zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju oraz spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Oznacza to, że przyjmowane zapisy w głównych regionalnych dokumentach o charakterze strategicznym, powinny służyć osiągnięciu tych celów. W woj. mazowieckim rolę dokumentu nadrzędnego wobec innych dokumentów strategicznych pełni *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020*.

Istotą *Strategii* jest wyznaczenie wizji rozwoju województwa oraz wybór celów strategicznych i celów pośrednich oraz określenie zadań służących ich realizacji. Zasadniczą część dokumentu stanowi spójny układ zamierzeń rozwojowych województwa, tworzony w hierarchii: wizja – misja – cel nadrzędny – cele strategiczne – cele pośrednie i kierunki działań. Jest ona podstawą dla powstających na poziomie regionalnym innych dokumentów programowych (programu operacyjnego oraz sektorowych programów działań) i planistycznych. Jest również bezpośrednią podstawą do projektowania i wdrażania działań operacyjnych.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest dokumentem wyznaczającym cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym przez określenie polityki przestrzennych, obejmujących zespół działań odniesionych do konkretnych przestrzeni mających własną specyfikę rozwoju, zmierzających do przekształcenia przestrzeni województwa zgodnie z założonymi celami. *Plan* transponuje ustalenia *Strategii* na układ przestrzenny. Jest miejscem koordynacji ponadlokalnych przedsięwzięć publicznych.

Te dwa dokumenty tworzą również ramy dla zarządzania strategicznego i podstawy do podejmowania decyzji dla władz województwa, a dla innych podmiotów gospodarujących przestrzenią i społeczności regionu wyznaczyły relacje współdziałania tych podmiotów z Samorządem Województwa.

W obecnie obowiązującej zaktualizowanej *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020*, uchwalonej w maju 2006 r. wizja rozwoju województwa zawiera się w haśle: „Mazowsze konkurencyjnym regionem w układzie europejskim i globalnym”. Wizja ta przekłada się na misję strategiczną: *Mazowsze jako najbardziej rozwinięty gospodarczo region w Polsce podejmuje uczestnictwo w rywalizacji z innymi rozwiniętymi regionami, przez eliminowanie dysproporcji rozwojowych, rozwój nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy oraz*

zapewnienie mieszkańcom Mazowsza optymalnych warunków do rozwoju jednostki, rodziny, jak i całej społeczności, z jednoczesnym zachowaniem spójnego i zrównoważonego rozwoju, a następnie na cel nadrzędny, jakim jest: Wzrost konkurencyjności gospodarki i równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie podstawą poprawy jakości życia mieszkańców.

Zasady: „zrównoważonego rozwoju” i „równoważenia rozwoju” znajdują swój wyraz przede wszystkim w celach i kierunkach działań – szczególnie w jednym z trzech celów strategicznych Strategii „poprawa spójności społecznej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju”, ale również w pozostałych celach strategicznych „budowa społeczeństwa informacyjnego i poprawa jakości życia mieszkańców województwa” oraz „zwiększanie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym”. Uwzględnienie zasady zrównoważonego rozwoju w celach strategicznych oznacza równe traktowanie kwestii wzrostu gospodarczego, podnoszenia jakości życia mieszkańców i zachowania zasobów środowiska naturalnego.

Polityka rozwoju w zakresie tworzenia warunków zrównoważonego rozwoju stanowi ważny element w wyznaczaniu wielu kierunków działań poszczególnych celów pośrednich, głównie jednak w takich celach, jak „stymulowanie rozwoju funkcji metropolitalnych Warszawy” oraz „aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych”. Oba cele charakteryzują się innym podejściem do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem. O ile w obszarze metropolitalnym, podlegającym bardzo silnej presji urbanizacyjnej (Strzelecki, Kucińska 2006), skoncentrowano się na eliminacji negatywnych skutków antropopresji, tj. przeciwdziałaniu degradacji krajobrazu i środowiska naturalnego obszaru metropolitalnego Warszawy oraz zahamowania narastania chaosu przestrzennego, o tyle w obszarach pozametropolitalnych ogromną rolę odgrywa poprawa stanu środowiska naturalnego – przede wszystkim odniesiona do standardów środowiska przyrodniczego, ponieważ obszary te mają duże walory zasobów środowiska przyrodniczego, przy relatywnie słabym rozwoju infrastruktury technicznej przyjaznej dla środowiska przyrodniczego i dotyczą porządkowania gospodarki ściekowej, budowę systemu kanalizacyjnego, porządkowania i tworzenia spójnego systemu gospodarki odpadami. Idea zrównoważonego rozwoju będzie realizowana m.in. przez tworzenie „zielonego pierścienia” wokół stolicy w celu zachowania charakteru ochronno-prewencyjnego na obszarach cennych przyrodniczo oraz ochronę obszarów wartości środowiska przyrodniczego w ramach sieci NATURA 2000.

Dużą rolę przypisuje się kierunkom działań związanych z *zahamowaniem narastania chaosu w przestrzennym zagospodarowaniu stolicy i jej otoczeniu* polegające m.in. na ochronie różnorodności funkcjonalnej obszarów śródmiejskich i przeciwdziałania ich degradacji; kształtowaniu i porządkowaniu stref funkcjonalno-przestrzennych; uporządkowaniu procesu suburbanizacji, łagodzenia konfliktów funkcjonalno-przestrzennych wynikających z przebiegów tras komunikacyjnych i infrastrukturalnych, obsługujących tereny gęsto zurbanizowane. Zwiększenie spójności regionu wynika z konieczności braku równowagi potencjałów rozwojowych Warszawy i terenów sąsiednich i skutkuje przewagą migracji z terenów uboższych nad procesami „rozprzestrzeniania” rozwoju z Warszawy na otoczenie regionalne.

Strategia utrzymuje model policentrycznego rozwoju sieci osadniczej, w którym poważną rolę mają do odegrania były miasta wojewódzkie. Miasta te, ze względu na zgromadzone

w nich potencjał rozwojowy i pełnione funkcje w subregionie, powinny odgrywać ważne role w polityce równoważenia rozwoju. Przewidziano tam przekształcenie miast subregionalnych w ośrodki równoważenia rozwoju, a w *przypadku małych miast w lokalne ośrodki aktywizacji społecznej, umożliwiające przenoszenie impulsów rozwojowych z metropolii na otaczające tereny, w tym tereny wiejskie*. Wśród ważnych działań należy wymienić wspieranie i tworzenie podmiotów gospodarczych, instytucji otoczenia biznesu i oświatowych, w tym wyższych uczelni w ośrodkach subregionalnych oraz placówek lecznictwa specjalistycznego, usprawnienie powiązań infrastrukturalnych z otoczeniem (komunikacja i teleinformacja), poprawę warunków mieszkaniowych, poprawę poziomu usług publicznych i komunalnych.

Zaproponowano także działania dla obszarów cechujących się wysokimi wskaźnikami bezrobocia zmierzające do jego ograniczenia oraz zwiększenia aktywności gospodarczej. Kluczową rolę przypisano rozwojowi przedsiębiorczości i doskonaleniu zasobów ludzkich, rozwojowi specjalnych podstref ekonomicznych, tworzeniu parków technologicznych i inkubatorów przedsiębiorczości, jak też poprawie efektywności miejskich struktur przestrzennych. Polityka równoważenia rozwoju jest ważnym elementem działań związanych z rozwojem kapitału ludzkiego. Dzięki przewidzianym działaniom skierowanym na rozwój i ochronę zasobów ludzkich możliwe jest w większym stopniu zapobieganie negatywnym procesom wykluczenia społecznego poszczególnych grup. Szczególne ważne są działania w obszarze rynku pracy i niepełnosprawności.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego przyjęto, że misją jest *stworzenie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju, poprawy warunków życia mieszkańców, stałego zwiększania efektywności procesów gospodarczych i konkurencyjności regionu*.

Misja ta jest realizowana przez:

- zapewnienie większej spójności przestrzeni województwa i stwarzanie warunków do wyrównywania dysproporcji rozwojowych;
- zapewnienie zrównoważonego i harmonijnego rozwoju województwa przez zachowanie właściwych relacji między poszczególnymi systemami i elementami zagospodarowania przestrzennego;
- zwiększenie konkurencyjności regionu i poprawę warunków życia jego mieszkańców.

Plan uwzględnia zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa, będące podstawą delimitacji obszarów problemowych województwa, do których zaliczono:

- obszar aglomeracji warszawskiej – o najwyższej koncentracji różnorodnych funkcji, gdzie podstawowym problemem jest budowanie ładu przestrzennego przez tworzenie harmonijnych struktur przestrzennych, uwzględniających wszelkie wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz estetyczne;
- obszar największych wpływów aglomeracji warszawskiej, położony w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji, mający szanse dalszego rozwoju;
- obszary o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju; są to położone na krańcach województwa obszary: ostrołęcki, mławsko-żuromiński, nadbużański, płocki i radomski, na których wystąpiło kumulowanie się negatywnych zjawisk w dotychczasowym rozwoju i które mają małe możliwości samodzielnego ich przezwyciężenia.

Uwzględniając zróżnicowane cechy przestrzeni oraz przyjęte cele *Planu* określono *polityki przestrzenne*, obejmujące zespół działań zmierzających do przekształcenia struktury społeczno-gospodarczej i funkcjonalno-przestrzennej województwa. Polityki te zaadresowano do:

- obszaru całego województwa, związane z realizacją ustawowych celów wojewódzkiej polityki przestrzennej – tj.:
 - wspomaganie wybranych ośrodków osadniczych;
 - rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej;
 - poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego;
 - ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych;
 - przeciwdziałanie największym zagrożeniom.
- wyodrębnionych obszarów problemowych, które dotyczą:
 - poprawy efektywności struktur przestrzennych w odniesieniu do aglomeracji warszawskiej i obszaru metropolitalnego Warszawy;
 - wspierania dotychczasowych kierunków rozwoju w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej;
 - wspomaganie rozwoju społeczno-gospodarczego na pozostałych obszarach.

Za ogólną zasadę odniesioną do obszaru całego woj. mazowieckiego przyjęto zasadę „zrównoważonego rozwoju” i „równoważenia rozwoju”, uznając:

- historycznie ukształtowaną, policentryczną strukturę zagospodarowania województwa z układem pasmowo-węzłowym oraz kształtowaniem powiązań strefy z obszarem węzłowym; obiektywnie kształtujące się procesy polaryzacji, gdzie rozwój jest zawsze nierównomierny,
- zasady ekorozwoju, przy respektowaniu realiów ekonomicznych.

Nie mówimy więc o rozwoju wyrównawczym, czy równomiernym, będącym uproszczonym rozumieniem polityki rozwoju jako dążenia do niwelacji wszelkich różnic regionalnych, ale nie można też zgadzać się na trwałą polaryzację i pogłębianie się różnic wynikających z przyczyn historycznych, cywilizacyjnych transformacyjnych.

Muszą być podejmowane działania kierowane też do ośrodków subregionalnych, stanowiących konstrukcję układu osadniczego, będących ośrodkami równoważenia rozwoju dla własnych wytworzonych od lat „obszarów ciężenia”. Dlatego za szczególnie ważną zasadę uznano zwiększanie spójności regionu i kształtowanie mechanizmów generujących rozwój nie tylko w pasmach aktywizacji gospodarczej, ale także w obszarach pozametropolitalnych.

Jeśli chodzi o same obszary problemowe (w których znalazły się również 3 ośrodki subregionalne: Ostrołęka, Płock, Radom) z grupy I – „obszary niedoboru” za główne zasady zagospodarowania przyjęto:

- kształtowanie spójności układu przestrzennego przez zwiększanie powiązań komunikacyjnych i stworzenie układu obwodnicowego, z których jednym z najważniejszych jest „Wielka Obwodnica Mazowska” łącząca poszczególne ośrodki subregionalne;
- przełamywanie barier i ograniczeń rozwoju przez właśnie wcześniej wskazaną spójność, a w jej ramach poprawę dostępności i wyposażenia infrastrukturalnego obszarów;

- wielofunkcyjne wykorzystanie szans i możliwości tkwiących w zasobach i walorach zagospodarowania przestrzennego: wykorzystanie wartości kulturowych i środowiska przyrodniczego, rozwój turystyki;
- ochronę i utrzymanie równowagi środowiska przyrodniczego w obszarach pozametropolitalnych – tworzenie spójnego systemu obszarów chronionych przez wzmacnianie ochrony unikatowych dolin rzecznych, objęcia ochroną obszarów wodno-błotnych, zwiększanie leśności i ochronę lasów, poprawę standardów środowiska przyrodniczego.

Dla drugiego rodzaju obszarów problemowych („obszarów nadmiaru” kolizji przestrzennych i konfliktów społecznych) przyjęto zasady zagospodarowania odniesione przede wszystkim do przeciwdziałania chaosowi przestrzennemu, jaki ma miejsce w silnie zurbanizowanym i wielofunkcyjnym obszarze aglomeracji warszawskiej – tj.:

- restrukturyzację funkcjonalną, polegającą na porządkowaniu i kształtowaniu stref funkcjonalnych (funkcji centralnych, zaplecza mieszkaniowego Warszawy, zaplecza przyrodniczego, klimatycznego i rekreacyjnego Warszawy, obszarów przemysłowo-gospodarczych oraz koncentracji rozwoju technologicznego);
- przeciwdziałanie degradacji krajobrazu i środowiska przyrodniczego aglomeracji warszawskiej (Obszaru Metropolitalnego Warszawy) przez przede wszystkim działania w zakresie porządkowania standardów środowiska: gospodarki ściekowej Warszawy, rekultywacji terenów poprzemysłowych, wzmacnianie powiązań przyrodniczych;
- redukcję napięć i konfliktów przestrzennych przez procedury opiniowania i uzgadniania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego czy (niestety) decyzji o warunkach zabudowy oraz podejmowanie inicjatyw i negocjacji w sprawie inwestycji strategicznych dla regionu;
- kształtowanie układu komunikacyjnego o charakterze obwodnicowym wewnątrz miasta oraz w obszarze aglomeracji odcciążającym dotychczas ukształtowany koncentryczny układ drogowy wprowadzający cały ruch do miasta.

Można więc mówić o wspólnym systemie misji, zasad i celów zapisanych w *Strategii i Planie*. Przyporządkowane zostały im konkretne działania, będące projekcją tych celów, zasad, ale także wynikające ze specyfiki woj. mazowieckiego. Działania te dotyczą przede wszystkim rozwoju systemów transportowych – decydujących o zwiększaniu dyfuzji rozwoju na obszary pozametropolitalne, tworzeniu spójnego systemu obszarów cennych przyrodniczo, wraz z poprawą standardów ochrony środowiska, porządkowaniem i tworzeniem stref funkcjonalnych.

Koncepcja systemu transportowego i działań uwzględnia przebieg przez Mazowsze korytarzy europejskich:

- **KI** Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa. Wypełnienie tego korytarza stanowią: droga E 67 (nr 8) Szypliszki – Suwałki – Augustów – Warszawa (*Via Baltica*) objęta umową AGR o projektowanych parametrach drogi ekspresowej oraz linia kolejowa E75 Trakiszki – Białystok – Warszawa objęta umową AGC i zgłoszona do umowy AGTC.
- **KII** Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski – Moskwa – Niżnyj Nowogorod. Wypełnienie tego korytarza będą stanowią: projektowana autostrada A2 na kierunku Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski, linia kolejowa E20 na kierunku Berlin – Kunowice – Warszawa

- Terespol objęta umowami AGC i AGTC z obwodnicą towarową CE20 na odcinku Łowicz – Skierniewice – Łuków (umowa AGTC).
- **KVI** Gdynia/Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylin – Ostrawa – Breclav, którego wypełnienie stanowi autostrada A1 i linia kolejowa E65 relacji Gdańsk – Warszawa – Katowice (CMK). Drugie połączenie drogowe przez Warszawę to droga nr 7 na odcinku północnym od Warszawy i droga nr 8 na odcinku południowo-zachodnim od Warszawy.
- **KA** (postulowany) Gdańsk – Warszawa – Kowel – Konstanca/Odessa. Potencjalne jego wypełnienie w obszarze Mazowsza będzie obejmować fragment autostrady A1 i drogi nr 10 oraz drogę krajową nr 17 objętą umową AGR i linię kolejową E28 planowaną do objęcia europejską umową AGC i AGTC.

Oprócz wymienionych korytarzy europejskich, będą kształtowane następujące korytarze ponadregionalne, stanowiące potencjalne pasma aktywizacji:

- **KR** Warszawa – Radom (Kielce) – na południe od Warszawy, tworzony przez drogę nr 7 klasy S i linię kolejową Warszawa – Radom – Kielce oraz korytarz Warszawa – Płock na kierunku północno-zachodnim oparty na odcinku Zakroczym – Płock o drogę nr 62 klasy G z postulowanym podniesieniem klasy do GP;
- **KR** Korytarz VI – Radom – Korytarz A tworzony przez drogę krajową nr 12 oraz I-rzędną linię kolejową Dęblin – Radom i jej przedłużenie relacji Radom – Tomaszów Maz. W 2003 r. klasa tej drogi została podniesiona z głównej ruchu przyspieszonego (GP) do klasy ekspresowej (S), ze względu na jej funkcje w układzie krajowym.

Promienisty kształt podstawowego układu drogowego w regionie, tworzony przez korytarze europejskie i ponadregionalne, będzie uzupełniony o system następujących połączeń obwodowych zwiększających spójność przestrzeni województwa. Są to:

- „Wielka Obwodnica Mazowsza” – oparta na połączeniach w paśmie ośrodków subregionalnych Płock, Ciechanów, Siedlce, Radom i (postulowana) Ostrołęka;
- „Duża Obwodnica Warszawy” w paśmie ośrodków miejskich Góra Kalwaria, Grójec, Sochaczew, Wyszogród, Wyszaków, Mińsk Mazowiecki, oparta na ciągach krajowych nr 50 (GP) na południu i nr 62 (G) na północy, z przyszłościowym ujednoliceniem klasy dróg do GP;
- „pierścień zewnętrzny Warszawy” – stanowiący fragment krajowego układu drogowego, rozprowadzający ruch i łączący się jednocześnie z miejskim systemem komunikacyjnym stolicy. Tworzony będzie głównie przez drogi szybkiego ruchu i są to planowane: Trasa Armii Krajowej – Trasa Mostu Północnego – Wschodnia Obwodnica Warszawy – Południowa Obwodnica Warszawy.

W miejskim systemie transportowym Warszawy szczególnie istotny jest ruszt kolejnych połączeń obwodowych (jako uzupełnienie promieniście zbiegających się dróg w centrum miasta), utrwalony dokumentami planistycznymi. Są to:

- obwodnica o podwyższonym standardzie (klasy GP i S) wokół dzielnic centralnych: Trasa Toruńska – Trasa NS – Trasa Siekierkowska – Trasa Olszynki Grochowskiej;
- pierścień ulic głównych wokół Śródmieścia: Towarowa, Trasa Mostu Gdańskiego, Trasa Łazienkowska, planowany odcinek wschodni.

Do głównych zadań będą również należeć:

- budowa autostrady A2 oraz rozbudowa dróg krajowych do parametrów dróg ekspresowych (S7, S8, S10, S12, S17, S19);
- przebudowa pozostałych dróg krajowych;
- modernizacja na obszarze województwa linii kolejowych: E20 Kunowice – Warszawa – Terespol, E28 Warszawa – Lublin, E65 Warszawa – Gdańsk, E75 Warszawa/Zielonka – Kuźnica Białostocka oraz odcinków: Warszawa – Radom (budowa drugiego toru na odcinku Warka – Radom), Kutno – Płock, Ostrołęka – Tłuszcz, Dęblin – Radom, Radom – Tomaszów Maz.;
- usprawnianie i uzupełnianie sieci dróg wojewódzkich;
- usprawnienie powiązań ośrodków osadniczych w regionie: z Ostrołęką (na kierunku Ostrołęka – Wyszaków) i na południu Mazowsza (przez odtworzenie tzw. Traktu Królewskiego od Grójca do Szydłowca) z wykorzystaniem dróg powiatowych wraz z ich przebudową;
- zwiększenie liczby przepraw mostowych szczególnie przez Wisłę, Bug i Narew (w Warszawie, Płocku, Józefowie, Solcu n. Wisłą, Maciejowicach, Wyszkanie, Treblince k. Małkini Górnej i Kózkach k. Siemiatycz);
- włączenie transportu kolejowego w obsługę portów lotniczych, w tym rozbudowa Centralnej Magistrali Kolejowej (CMK) relacji Korytów – Sochaczew – Płock do Gdańska, do obsługi nowego lotniska zlokalizowanego między Warszawą a Łodzią;
- wspomaganie rozwoju regionalnego transportu kolejowego:
- utworzenie mazowieckiej subregionalnej sieci lotnisk cywilnych, która stanie się ważnym elementem polityki transportowej Mazowsza (Płock, Sochaczew-Bielice, Radom-Sadków, Nowe Miasto n. Pilicą);
- powstanie portu lotniczego Modlin (obsługa krajowego i zagranicznego ruchu pasażerskiego i towarowego).

Przyjmuje się, że priorytetowymi kierunkami działań realizującymi zasadę równowagi rozwoju jest poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego, które zostają odniesione do dwóch sfer jakości środowiska:

- ochrony zasobów przyrodniczych,
- poprawy standardów środowiska.

W zakresie ochrony zasobów przyrodniczych celem polityki samorządu województwa jest stworzenie **spójnego systemu obszarów chronionych** przez:

- wzmocnienie ochrony unikatowych dolin rzecznych i ich otoczenia;
- zapewnienie ciągłości powiązań przyrodniczych (korytarze ekologiczne regionalne i ponadregionalne);
- objęcie ochroną obszarów wodno-błotnych, stanowiących siedliska szczególnie ważne dla zachowania różnorodności biologicznej;
- zwiększenie lesistości i ochrona lasów.

Cel ten będzie realizowany w drodze zwiększenia powierzchni prawnie chronionych obszarów przyrodniczych oraz wskazania obszarów predestynowanych do objęcia ochroną prawną w postaci: parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Wszystkie obszary proponowane do objęcia ochroną prawną

muszą uzyskać zgodę właściwych jednostek samorządu terytorialnego. Główne kierunki działań w zakresie poprawy standardów środowiska przyrodniczego to:

- zachowanie korzystnych warunków aerosanitarnych (działania na rzecz ograniczenia emisji pyłowych i gazowych, w tym wspieranie energetyki odnawialnej i transportu zbiorowego, budowa obwodnic, rozwój ciepłownictwa);
- prowadzenie racjonalnej gospodarki wodnej (poprawa jakości zasobów wód, racjonalizacja zużycia, zwiększenie retencji, modernizacja i budowa nowych oczyszczalni ścieków, rozbudowa i rozdzielanie sieci kanalizacji deszczowej i sanitarnej);
- ochrona gleb (zapobieganie erozji, rekultywacja gruntów zdegradowanych, wypadaniu z rolniczego użytkowania);
- stworzenie spójnego systemu gospodarowania odpadami (stworzenie sieci składowisk i systemu segregacji oraz recyklingu, rekultywacja składowisk zlikwidowanych, likwidacja mogilników).

Działania mające na celu poprawę efektywności struktur przestrzennych metropolii warszawskiej i obszaru metropolitalnego Warszawy będzie polegać na wspieraniu:

- **restrukturyzacji funkcjonalnej** polegającej na kształtowaniu stref funkcjonalno-przestrzennych:
 - centralnej – wielofunkcyjnego rozwoju administracyjnego, usługowego i mieszkaniowego,
 - zaplecza mieszkaniowego Warszawy,
 - zaplecza przyrodniczego, klimatycznego i rekreacyjnego Warszawy,
 - rozwoju przemysłowo-gospodarczego oraz obszarów koncentracji rozwoju technologicznego.

W strefach tych należy przede wszystkim lokalizować inwestycje zgodne z funkcjami kluczowymi, dopuszczalne mogą być również lokalizacje innych funkcji niż preferowane – jeśli nie będą one powodowały zagrożenia dla funkcji kluczowych:

- **wzrostu funkcji metropolitalnych** Warszawy przez rozwój szeroko rozumianych usług kontaktów biznesowych i kulturalnych o charakterze międzynarodowym – przede wszystkim w strefie centralnej miasta;
- działań na rzecz tworzenia **systemu obszarów chronionych** z weryfikacją zasad zagospodarowania jednoznacznie określających warunki dopuszczalnego zainwestowania;
- działań na rzecz **kształtowania krajobrazu**, harmonijnie skomponowanego i zachowującego tożsamość kulturową i walory krajobrazowe;
- działań na rzecz tworzenia w ramach strefy przemysłowo-gospodarczej centrów wiedzy i innowacji;
- działań na rzecz rozwijania **zintegrowanego systemu komunikacji publicznej** przez:
 - zwiększenie roli środków szynowych w rozwoju komunikacji zbiorowej (metro, kolej regionalna, tramwaj w obszarze centralnym);
 - ukształtowanie w Warszawie czytelnego systemu stacji końcowych dla regionalnej komunikacji autobusowej;
 - utworzenie regionalnej organizacji przewozów pasażerskich jako wspólnego przedsięwzięcia samorządu wojewódzkiego, samorządów gminnych i przewoźników oraz oddziaływanie na podział zadań przewozowych między transport publiczny i indywidualny;

- działań na rzecz rozwoju *systemów transportowych*, w tym:
 - ukształtowanie układu dróg ekspresowych dla rozprowadzenia ruchu z autostrady A2 („pierścień zewnętrzny Warszawy”);
 - wykształcenie dróg o podwyższonych parametrach odciążających obszar centralny przez utworzenie wewnętrznego układu obwodnicowego wraz z budową nowych mostów na Wiśle;
 - ukształtowanie obwodowego układu dróg dla ruchu regionalnego przez modernizację i korekty przebiegu dróg wojewódzkich;
 - modernizację i rozbudowę infrastruktury szynowej;
 - rozbudowę międzynarodowego lotniska Okęcie i kontynuację studiów do wyboru lokalizacji nowego lotniska centralnego dla Polski;
- *porządkowania żywiołowej urbanizacji strefy podstołecznej* oraz ograniczanie pól konfliktów między zainwestowaniem technicznym, środowiskiem przyrodniczym a presją zabudowy.

4. Zarządzanie finansowaniem zrównoważonego rozwoju

Omówione dokumenty strategiczne stanowiły podstawę do opracowania *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013 (RPO)* będącego instrumentem podziału środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na najważniejsze przedsięwzięcia rozwojowe województwa z zachowaniem zgodności z priorytetami polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2007-2013.

RPO Mazowska został podzielony na osiem priorytetów, którymi są:

1. Tworzenie warunków do rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu.
2. Przyspieszenie e-rozwoju Mazowsza.
3. Regionalny system transportowy.
4. Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka.
5. Wzmocnienie roli miast w rozwoju regionu.
6. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.
7. Tworzenie i poprawa warunków do rozwoju kapitału ludzkiego.
8. Pomoc techniczna.

Na realizację wszystkich zadań w ramach *RPO* na Mazowszu przeznaczono kwotę 1831,50 mln euro. Najwięcej środków – 29,4%, skierowano na system transportowy w regionie oraz ponad 23% na projekty związane z tworzeniem warunków do rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości. Na działania związane z przyspieszeniem e-rozwoju oraz środowiskiem i zapobieganiem zagrożeniom i energetyką przeznaczono po 10% całego budżetu *RPO*.

Ustalenia *Strategii* oraz *Planu* są również podstawą oceny strategicznej wniosków przy wyborze projektów ubiegających się o dofinansowanie w ramach *RPO*. Ocena strategiczna składa się z siedmiu kryteriów, którymi są:

1. Zgodność projektu z kierunkami rozwoju województwa.
2. Wpływ projektu na konkurencyjność województwa.
3. Stopień innowacyjności.
4. Wpływ na spójność regionu.
5. Zasięg przestrzennego oddziaływania projektu.
6. Efekt synergiczny na inne sfery społeczno-gospodarcze niż przedmiot projektu.

W pierwszym kryterium sprawdzane jest czy projekt swoją tematyką i zakresem wpisuje się w co najmniej jeden z kierunków działań strategicznych zapisanych w *Strategii* oraz czy zawiera się w konkretnych sformułowaniach szczegółowych przynajmniej jednego z kierunków działań strategicznych oraz na ile związany jest z zapisami wojewódzkich dokumentów sektorowych lub z przynajmniej jedną z polityk *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*.

W kolejnym kryterium ocenie podlega wpływ projektu opisanego we wniosku, na gospodarkę w regionie. Projekt powinien oddziaływać na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej w układzie przestrzennym, wywierać korzystny wpływ na rozwój kapitału społecznego, poprawę atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej regionu, a także warunków zamieszkania, poprawę dostępności komunikacyjnej. Oceny dokonuje się w układzie wpływów:

- ponadlokalnych – wpływ na obszarze co najmniej powiatu;
- regionalnych i krajowych – wpływ na obszarze co najmniej regionu lub jego znacznej części (co najmniej kilkanaście powiatów);
- europejskich – w wymiarze międzynarodowym.

Stopień innowacyjności rozpatrywany jest w dwóch kategoriach. Pierwszej – pod względem stopnia wprowadzenia nowatorskich i nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych, drugiej – w zakresie organizacyjnym i zarządczym skutkującej wdrożeniem nowych metod, modeli i procedur postępowania.

Kryterium spójności regionu, ocenia możliwy wpływ realizacji projektu na zmniejszenie dysproporcji rozwoju ekonomicznego, społecznego i przestrzennego. Podczas oceny w aspekcie ekonomicznym analizowana jest lokalizacja realizacji projektu, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów problemowych wskazanych w *Planie*. Aspekt spójności społecznej oceniany jest na podstawie generowania nowych miejsc pracy, a przez to poprawę jakości i warunków życia społeczeństwa na obszarach o wysokiej stopie bezrobocia. Aspekt przestrzenny projektu rozpatrywany jest pod względem rozwoju elementów infrastruktury technicznej, społecznej lub środowiskowej. Jego realizacja powinna skutkować budową nowej infrastruktury, jej uzupełnieniem lub utworzeniem powiązań. W rezultacie projekt powinien przyczynić się do zwiększenia dostępności infrastruktury transportowej, technicznej, społecznej, lub ekologicznej województwa w wymiarze ponadlokalnym (przynajmniej powiatowym). Ponadto, w przypadku przedsięwzięć z zakresu e-infrastruktury projekt powinien być realizowany na obszarach o niskim potencjale e-rozwoju (zgodnie z zapisami *Strategii e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013*). Przy ocenie przestrzennego oddziaływania projektu brany jest pod uwagę jego zasięg.

W ostatnim kryterium oceny strategicznej analizuje się efekt synergiczny projektu na inne sfery społeczno-gospodarcze. Projekt powinien pozytywnie oddziaływać na przynaj-

mniej jedną ze sfer rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, tj: rynek pracy, ochronę środowiska, rozwój kapitału społecznego, poziom zdrowia mieszkańców województwa, rozwój społeczeństwa informacyjnego, wzrost mobilności mieszkańców, rozwój turystyki, kształtowanie wizerunku regionu, powiatu, gminy oraz jego promocję i e-rozwoj.

Podsumowanie

Zaprezentowane podstawowe elementy dokumentów strategicznych woj. mazowieckiego wskazują na dążenie do uczynienia rozwoju województwa rozwojem zrównoważonym, z jednoczesnym wyrównywaniem szans rozwojowych poszczególnych podregionów i zmniejszaniem różnic występujących między obszarem metropolii warszawskiej a peryferyjnymi obszarami problemowymi. Oprócz zasady zrównoważonego rozwoju, wdrażana jest zasada, którą można określić jako „sprawiedliwość wewnątrzregionalną”, polegającą na równoważeniu rozwoju poszczególnych części województwa. W myśl tej zasady rozwój regionalny nie jest determinowany przez samoczynne mechanizmy rozwoju z metropolii na peryferia, a istotna jest interwencja, pomoc dla obszarów peryferyjnych mających niewystarczające endogeniczne czynniki inicjujące rozwój, często mające wysokie walory środowiska naturalnego. W związku z tym interwencje występują w przypadku mniej efektywnych ogniw struktury regionalnej jako działania bezpośrednie oraz działania eliminujące bariery mobilności czynników produkcji oraz dóbr i usług (dyfuzji rozwoju) z Warszawy na obszary pozametropolitalne. Niezbędna jest jednak interwencja skierowana do obszaru metropolii warszawskiej, polegająca na poprawie struktur przestrzennych, działaniach na rzecz ochrony zasobów środowiska przyrodniczego oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu i przeciwdziałaniu rozlewaniu się zabudowy, co jest uzależnione od powstania stosownych regulacji prawnych. Regulacje te muszą dawać narzędzia interwencji, na które Samorząd Województwa Mazowieckiego oczekuje od dawna, zgłaszając opinie i uwagi oraz stanowiska do projektów stosownych ustaw oraz dokumentów rządowych.

Literatura

- Jastrzębska E., Legutko-Kobus P., 2010, *Wdrażanie systemów zarządzania środowiskiem a kryzys*, [w:] *Oblicza współczesnego kryzysu a polskie regiony*, Z. Strzelecki, P. Legutko-Kobus (red.). MRR, Warszawa, s. 300.
- Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*, Załącznik do obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów z 26 lipca 2001 r., MP, nr 26, poz. 432.
- Kozłowski S., 2007, *Przyszłość ekorozwoju*. KUL, Lublin (wyd. II rozszerzone).
- Malik K., 2011, *Ewaluacja polityki rozwoju regionu. Metody, konteksty i wymiary rozwoju zrównoważonego*. Studia KPZK PAN, t. CXXXV, Warszawa.
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*, 2004, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa.

- Stackelberg K., Hahne U., 1998, *Teorie rozwoju regionalnego*, [w:] *Rozwój ekonomiczny regionów. Rynek pracy. Procesy migracyjne Polska, Czechy, Niemcy*, S. Golinowska (red.). Raport IPiSS, z. 16, Warszawa.
- Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020* (aktualizacja), 2006, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa.
- Strzelecki Z., 2008, *Polityka regionalna*. Gospodarka regionalna i lokalna, WN PWN, Warszawa.
- Strzelecki Z., Kucińska M., 2006, *Żywiolowe rozprzestrzenianie się metropolii warszawskiej*, [w:] *Żywiolowe rozprzestrzenianie się miast. Narastający problem aglomeracji miejskich w Polsce*, S. Kozłowski (red.). KUL JP II, Komitet „Człowiek i Środowisko” przy Prezydium PAN, Studia nad zrównoważonym rozwojem, t. II, Białystok-Lublin-Warszawa.
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa* (Dz.U. z 2001 r. nr 142, poz. 1590 z późn. zm.)
- Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz.U. z 2003 r. nr 80, poz. 717 z późn. zm.)
- Ustawa z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz.U. z 2009 r. nr 84, poz. 712, z późn. zm.).